

OPBOUW

weekblad tot opbouw van het gereformeerde leven

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

red. en sekr. h. pootlaan 242, alkmaar

adm.: merelthoven 273, capelle a.d. ijssel

E. R. POSTMA — EINDHOVEN

„Uw wil geschiede...”

De bede „uw wil geschiede” leverde Okke Jager de titel voor een boekje: „Wat wil God eigenlijk”? En de eerste zin van dat boekje luidt: „wij zitten met de wil van God in de mist.”

Kerkmensen en buitenkerkelijken stellen soms dezelfde vragen: wil God oorlog, ziekte, dood, werkloosheid, armoede, honger? Dat zijn eerlijke vragen. Ze hebben regelrecht te maken met ons eigen leven. En ze raken de problemen van de hele wereld. Zo te zien kun je er met geen mogelijkheid omheen. Denk alleen maar aan de problemen van de 3de wereld die je dagelijks voorgeschoteld krijgt en in sommige kerken ook zondags.

Maak je je eraf als je zegt: ik kan er niet mee uit de voeten, ik weet geen antwoord op zulke vragen? Dat geloof ik niet. Als Paulus in 1 Cor. 13 schrijft: wij kennen ten dele, bedoelt hij: wij weten niet alles. Tot dat inzicht was ook de Prediker gekomen. En het sluit aan bij wat Mozes allang gezegd had. Gezegd bij de vernieuwing van het verbond met God door Israël — dus toen God en Israël zeiden: wij gaan voortaan opnieuw samen. De laatste woorden van Mozes in dat kader zijn: de verborgen dingen zijn voor de HERE, onze God (dat zijn zijn zaken). Maar de geopenbaarde zijn voor ons en onze kinderen voor altijd, opdat wij al de woorden dezer wet (thorah = onderwijs) volbrengen (Deut. 29 : 29).

De wet, de thorah, wat God ons

opdraagt — dat is onze zaak — en een *duidelijke* zaak: dát is „geopenbaard”. De rest (en dat is heel wat) is ons niet geopenbaard, is verborgen — dat is Gods zaak. Daar heeft Hij onze instemming, onze toestemming niet voor nodig: we behoeven Hem op dat punt niet te kunnen volgen, begrijpen — ’t enige dat Hij op dit punt vraagt is, dat we Hem vertrouwen.

Uit die woorden van Mozes (Deut. 29 : 29) is de „formule” ontstaan: er is een verborgen wil (of raad) Gods en een geopenbaarde wil Gods. En in de bede: „uw wil geschiede” hebben we te maken met Gods geopenbaarde wil, met zijn thorah/wet, met wat Hij ons zwart op wit gegeven heeft in de bijbel.

Gods gebod (wat Hij wil) is duidelijk. Ons lot (onze toekomst, wat ons zal overkomen) is meestal een open vraag. Maar die twee — Gods gebod en ons „lot” hangen wel nauw met elkaar samen. Twee voorbeelden:

1. als Jezus in de hof van Gethsemané bidt: „Vader, laat deze drinkbeker aan Mij voorbij gaan — maar niet Mijn wil, maar uw wil geschiede”, dan weet Hij wat Hem te wachten staat: niet voor niets zweet Hij bloed en tranen. Zijn lot was bezegeld met gehoorzaamheid aan Gods gebod. De toekomst was duidelijk: zijn weg zou door de hel gaan. Dat was voor Hem de consequentie van het „uw wil geschiede”. Hij gaat uit van het „uw wil ge-

schiede” en accepteert daarmee de consequenties.

2. Paulus verklaart, in Milete, aan de gemeente: „en zie, nu reis ik, gebonden door de Geest, naar Jeruzalem, niet wetende wat mij daar overkomen zal, behalve dat de H. Geest mij van stad tot stad betuigt en zegt dat mij moeien en verdrukkingen te wachten staan”, Hand. 20 : 22, 23. Aangekomen in Caesarea (niet zo ver meer van Jeruzalem) vervoecht zich een profeet, Agabus, bij Paulus’ reisgezelschap. Agabus neemt Paulus’ gordel en verklaart: „dit zegt de H. Geest: de man, van wie deze gordel is, zullen de Joden te Jeruzalem zo binden en uitleveren in de handen der heidenen”, 21 : 10, 11. De reactie van Paulus’ reisgenoten wordt eerlijk door Lucas verteld: „toen wij dit hoorden, verzochten zowel wij als de broeders ter plaatse hem, niet op te gaan naar Jeruzalem”, 21 : 12. Maar Paulus’ antwoord is afdoende: „wat doet gij, dat gij weent en mijn hart week maakt? Want ik voor mij ben bereid, niet alleen gebonden te worden, maar ook te sterven voor de naam van de Here Jezus”, Hand. 21 : 13. Gods gebod is duidelijk voor Paulus — wat hem te wachten staat, zijn lot, ten dele ook: hij weet weliswaar niet of dat zal uitlopen op sterven. Maar hij staat zo achter Gods gebod, dat hij die eventuele consequentie ronduit accepteert. En de anderen leggen zich daar bij neer: „en toen hij niet te overreden was (ze probeerden ’t dus nog wel!), hielden wij ons stil en zeiden: de wil des Heren geschiede”, 21 : 14.

Ik zei daarnet: „de anderen legden zich daarbij neer”. Maar dat klinkt in onze taal zo tijdelijk, zo berustend, zo passief en negatief. De houding van Paulus (en de anderen) is echter actief en positief: hij gaat metterdaad de wil van God ten uitvoer brengen.

En niet eens „ongeacht de consequenties” — want die heeft hij wel terdege overrekend: al zou ’t hem ’t leven kosten... Geen wanhopig gebaar van een zielig slachtoffer, van de omstandigheden. Integendeel: een man die zich volledig bewust is van de draagkracht van zijn beslissing: Gods wil doen, volbrengen.

Zo’n levensinstelling moet Jezus voor ogen gestaan hebben toen Hij zijn discipelen (volgelingen, leerde bidden: Onze Vader... uw wil geschiede.

Een zich inzetten voor God en diens koninkrijk, ongeacht de consequenties.

Als dát je instelling en je levenshouding is, laat je je de weg voorschrijven door Gods wil, Gods gebod. En je aanvaardt welbewust de consequenties, je toekomst je lot — wat die toekomst ook brengen moge.

—o—

Als wij uitgaan van Gods gebod, hoeven we niet bezorgd te zijn — evenmin als Paulus — over ons uiteindelijk „lot”. Jezus heeft o.m. in de zaligsprekingen onze toekomst, ons lot, vastgelegd: „zalig de zachtmoedigen, want zij zullen de aarde beërven... zalig de vredestiters, want zij zullen kinderen Gods genoemd worden.” En zelfs: „zalig zijt ge, wanneer men u smaadt en vervolgt en ligende allerlei kwaad van u spreekt om Mij nentwil (dat heeft niet alleen Paulus ondervonden!) Verblijdt u en verheugt u, want uw loon is groot in de hemelen... (Matth. 5 : 1-12).

H. SMIT — BARENDRECHT

Behoudende vooruitstrevendheid

■ De strijd om een woord

Statenvertaling of Nieuwe Vertaling? Dat is een strijdpunt dat voor de meeste kerken nu wel in het verleden ligt. Het zal wel geen pijn meer doen als ik uit die strijd nog eens iets ophaal. Ik heb daar een speciale bedoeling mee. Ik herinner me nog, dat door sommigen tegen de Nieuwe Vertaling werd aangevoerd dat deze het woord „verdoemen” niet meer in de woordenlijst had opgenomen. Men wees bijvoorbeeld naar Markus 16:16 waar de Statenvertaling heeft: „Die geloofd zal hebben en gedoopt zal zijn, zal zalig worden; maar die niet geloofd zal hebben, zal verdoemd worden”, terwijl de Nieuwe Vertaling spreekt van het „veroordeeld worden” van hen die niet geloven. In het woord „verdoemen” — zo werd het bezwaar geformuleerd — staan we voor de eeuwige straf van God. Het woord heeft immers die diepe en zeer speciale betekenis. Maar het woord „veroordeelen” wordt in allerlei verbanden en situaties gebruikt. Het mist de speciale diep-ernstige zin die door „verdoemen” wordt vertolkt.

De drijfveer achter dit bezwaar is dus de eerbied voor God in zijn straffen. En dat hebben we positief te waarderen. Maar is het bezwaar *juist* te noemen?

Was er in de dagen van de Statenvertaling sprake van een duidelijke „boedelscheiding” tussen beide woorden? Onderscheidde men toen al de algemene betekenis van de speciale diepe zin waarvan het bezwaar spreekt? Het antwoord moet ontkennend luiden. En als getuige daarvoor is de Statenvertaling zelf aan te voeren! In Deut. 25:1 wordt van de rechters verlangd, dat zij „den rechtvaardige rechtvaardig spreken en den onrechtvaardige verdoemen”. In Job 32:3 lezen we dat Elihu zich boos maakte op Job's vrienden, omdat zij, terwijl zij niet bij machte waren Job te weerleggen, „nochtans Job verdoemden”. In deze voorbeelden gaat het *niet* om de speciale diep-ernstige betekenis die in het bezwaar werd gesteld. Daartegenover wordt „veroordeelen” in de Statenvertaling óók gebruikt waar Gods toorn en de eeuwige straf naar voren komen. Bijvoorbeeld in Mattheus 12:37 „Want uit uw woorden zult gij gerechtvaardigd worden en uit uw woorden zult gij ver-

Kerkelijk Leven

oordeeld worden”. Er is nog geen sprake van een „boedelscheiding” in de betekenis van de woorden. „Verdoemen” heeft vaak de algemene betekenis die in het bezwaar aan „veroordeelen” wordt toegeschreven. En omgekeerd heeft „veroordeelen” soms de speciale diep-ernstige zin, die in het bezwaar aan „verdoemen” wordt toegekend! Een merkwaardig bezwaar tegen de Nieuwe Vertaling! Omdat men in zijn voorkeur voor de Statenvertaling op een baan komt, die door de Statenvertaling zelf niet wordt aangegeven! Men kan de vraag stellen of het op dit punt eigenlijk wel de Statenvertaling is die men behouden wil. Gaat het — precies gezegd en nageplozen — niet om iets anders?

■ De geschiedenis van woorden en betekenissen

Een woord, dat in de ene eeuw nog volop meedoet aan het taalverkeer, kan in een volgende eeuw zijn positie in het taalbestand verloren hebben. Als een schots die bij de intredende dooi van de ijsvlakte is losgeraakt en afgedreven naar de zee. Maar soms krijg je in de loop van zo'n woordgeschiedenis een merkwaardige complicatie te zien. Er kan een proces optreden dat ons doet denken aan wat we onder het begrip „heiliging” verstaan. Heiliging heeft immers altijd in zich de beide elementen van „afzondering van...” en „afzondering tot...”. Afzondering van de wereld en afzondering tot God. En een dergelijke tweezijdige afzondering kan nu ook een wóórd overkomen. Het wordt afgezonderd van het algemene spraakgebruik. Maar dat gaat gepaard met de afzondering tot een speciál spraakgebruik. Een woord kan vertrekken uit het wereldpraathuis om in te burgeren in de taalruimte van de dingen van God. Het zal wel niet eens zo gemakkelijk zijn om uit te zoeken waar het nu mee begonnen is, met de negatieve of met de positieve kant, met de afzondering van of met de afzondering tot!

In de tijd van de Statenvertaling

zaten „veroordeelen” en „verdoemen” kennelijk nog naast elkaar in het taalbestand. Maar in het wereldpraathuis heeft sindsdien „veroordeelen” het pleit gewonnen. De „nederlaag” van het woord „verdoemen” is evenwel kennelijk opgevangen in een heiligingsproces en omgebogen naar boven toe. En toen ging het woord „verdoemen” over tot de tegenaanval. Zelf verdreven uit het wereldpraathuis ging het „veroordeelen” verdrijven uit het taalhuis van de dingen Gods. En zo kon het dan komen tot het bezwaar dat ik in het begin heb genoemd. Zo is het gekomen tot die „boedelscheiding” die in dat bezwaar onder woorden werd gebracht:

„Veroordelen” wordt het algemene woord dat in allerlei verbanden optreedt; „verdoemen” wordt het speciale woord dat optreedt in verband met de eeuwige straf. „Veroordelen” wordt meer en meer het „wereldlijke” woord; „verdoemen” wordt meer en meer het „geestelijke” woord. „Veroordelen” wordt hoe langer hoe meer „geprofaneerd”, terwijl „verdoemen” hoe langer hoe meer wordt „geheiligd”. Dat gaat zo in de geschiedenis. Woorden drijven af met de stroom. Maar soms betekent dat voor die woorden een nieuw en ander leven. Er vindt boedelscheiding plaats. We treffen „polarisatie” aan, waarbij twee woorden die vroeger allebei het hele betekenisveld besloegen uit elkaar worden getrokken... het éne naar boven, het andere naar beneden. En of je dat nu wilt of niet, je staat nu eenmaal in een latere tijd. Als je een woord wilt behouden kun je niet meer aan het begin van de ontwikkeling gaan staan. Je pakt die hele geschiedenis mee. Je staat ergens anders dan de eerste woordgebruikers. Je staat ook ergens anders dan de eerste lezers van de Statenvertaling, de mensen van vóór de polarisatie!

■ Niet onbedenklijk

Men kan natuurlijk berustend zeggen, dat het nu eenmaal zo gelopen is. En dat dat nu ook maar aanvaard moet worden. Maar er zit in die woordpolarisatie toch wel een heel bedenkelijke trek! En dat is deze, dat „heiliging” altijd gepaard gaat met zijn tegendeel. Als de ene helft van een woordvriendenpaar het proces van heiliging ondergaat, dan ondergaat de andere helft een proces van verwereldlijking. Het wordt een profaan woord. Bij het ene woord staat men direkt en uitsluitend voor het aangezicht van de heilige God. Maar bij het andere woord... ach, het kan in het wereldpraathuis belangrijk zijn, maar het is niet meer om er de Naam des Heren bij te noemen! Ik weet goed dat ik hier overdrijf. Het gebeurt maar zelden dat zo'n ontwikkeling zich werkelijk helemaal tot het einde voortzet. Maar de

koers is er, de tendenz is aanwezig. De polarisatie is werkelijkheid. De Here God verdoemt de zondaars; rechters op aarde veroordelen de overtreders. De brug tussen beide is in de woordscheiding in beginsel opgebroken. In beginsel doet de scheiding tussen „natuurlijk” en „geestelijk” zijn intrede weer. Waar vinden we God de Here in die vele levensverbanden, in de werkelijkheid van de gewone woorden en begrippen, in de stad waaruit de heilige woorden vertrokken zijn? De boedelscheiding kan het besef breken dat wij áltijd en óveral mogen staan en ook moeten staan „coram Deo”, voor Gods aangezicht!

■ Behoudend?

Kun je de man van dat bezwaar dat ik noemde nu werkelijk behoudend noemen? Zeker, hij wil de Statenvertaling behouden. Hij zal ook zelf telkens naar voren brengen dat hij wil blijven op de oude paden. Maar... is dat nu werkelijk waar? De formulering van zijn bezwaar is *niet* aan de geest en de bedoeling van de Statenvertalers ontleend! Hij heeft, misschien wel onbewust, die hele volgende woordgeschiedenis meegemaakt en gevolgd, die geschiedenis met zijn tweezijdige heiliging en met zijn polarisatie, die geschiedenis met zijn „wijding” van het ene woord en zijn „profanisering” van het andere woord. Hij is van de dagen van de Statenvertaling af mee opgetrokken in de geschiedenisstroom. Hij is „progressief” geweest! Wat hij in dit bezwaar wil houden en behouden... het is toch niet meer hetzelfde als de Statenvertalers hem hebben geboden. De woorden zijn in de geschiedenisstroom niet stil blijven staan. En de bezwaarde heeft, misschien onbewust, hun gang gevolgd. Wilt u hem behoudend noemen? Goed, maar dan toch wel *progressief* behoudend!

■ Progressief?

En hoe moeten we nu de Nieuwe Vertaling beoordelen? Ik spreek hier nu niet over de verhouding van de Nieuwe Vertaling tot de grondtekst, maar van de verhouding van de Nieuwe Vertaling tot de Oude! Men heeft gekonstateerd dat het woord „verdoemen” uit de algemene spreektaal is verdwenen. Als de schots van het voorbeeld dat ik noemde... losgeraakt van de ijsvlakte, afgedreven naar de zee. Wat doen mensen die zich op het moment van de ijsbreuk op zo'n schots bevinden? Ze springen er haastig af... op de ijsvlakte, want ze willen het verband met hun vertrouwde leefsfeer behouden! Door die sprong blijven ze waar ze waren. Met die sprong kunnen we nu de vernieuwing van de Nieuwe Vertaling vergelijken. „Veroordelen”

is het woord dat weer het gehele bereik van de betekenissen beslaat. Dat deed het vroeger ook al. Naast het woord „verdoemen”. Eén woord voor de rechters in Israël en voor de Here die op zijn dag de goddelozen zal vinden. Eén woord in diverse verbanden gebruikt! De verwijdering van het woord „verdoemen” is iets nieuws. Een sprong. Een „progressief” element. Het „monopolie” van het woord „veroordeelen” markeert een later stadium van de taalgeschiedenis. Maar het is daarmee als met de sprong van die mensen van het voorbeeld: Door de sprong van de schots bleven zij waar zij waren! Zij behielden het contact met hun eigen leef sfeer! Zo is ook de Nieuwe Vertaling juist door de vernieuwing teruggereisd naar de dagen

van vóór de boedelscheiding, naar de tijd van betekenisharmonie en levenseenheid. De polarisatie die opgetreden is dwong tot de vernieuwing. In de vernieuwing werd de polarisatie opgeheven! Gelukkig kon dat nog! Het woord „veroordeelen” was tenslotte nooit helemaal uit het huis van de heilige dingen verbannen. Het proces had zich gelukkig niet geheel kunnen voltooien. Zo heeft de Nieuwe Vertaling door de vernieuwing de oude betekenisharmonie hersteld. Wilt u de Nieuwe Vertaling progressief noemen? Goed, maar dan toch *behoudend* progressief!

■ Moraal van het verhaal

Ik kan me voorstellen dat iemand dit toch maar een tamelijk ijl verhaal vindt. We hebben het ten-

slotte maar gehad over een enkel woord en zijn betekenis. Een volgende keer wil ik trachten de problematiek van „behoudend” en „vooruitstrevend” in een wat meer konkrete en grijpbare sfeer over te brengen. Maar ik zou het een rijke beloning achten als ik mocht bereiken, dat we de problematiek van behoudend en vooruitstrevend, van konservatief en progressief, wat minder simpel gingen vinden dan tot nu toe gebruikelijk is. En als we voorzichtig leerden omgaan met de gebruikelijke etiketten. U kunt door alles gelijk te houden alles *veranderen*, omdat de oevers van de tijd langs uw ijschots heenglijden. En u kunt behoudend zijn door een *vernieuwing* die te kwalificeren is als een tijdige sprong van de afdrijvende schots op de vaste grond!

de vrouwen in het verkeer met mannen maar onbeperkt vrijheid liet. In het eerste geval is er sprake van „gemeente-weduen” die op haar wijkbezoeken elke gelegenheid aangrijpen een man in vertrouwen te nemen, zogenaamd om advies in te winnen over haar moeilijkheden, maar met als eigenlijke doel hem aan de haak te slaan; in het tweede geval van vrouwen met een bepaald niet onbesproken verleden, die onder het mom dat ze 'zo fijn met hem kunnen praten' en dat hij ze 'zo helpt met zijn raad' haar deur en oor open zetten voor een dwaalleraar van al even bedenkelijk allooi, die zich tegen de goede zede in toegang tracht te verschaffen tot de vrouwenvertrekken.

Wat het „binnendringen” van den dwaalleraar in de vrouwenvertrekken betreft, dient men te bedenken, dat volgens Clemens Alexandrinus de apostelen op hun reizen vrouwen meenamen, om via dezen het evangelie ook te kunnen brengen in de voor mannen ontoegankelijke vrouwenruimten. Deze mededeling werpt licht op 1 Cor. 9:5, en doet ons tevens vermoeden, dat vrouwen als Euodia en Syntyche — die we boven ontmoetten — bepaald onmisbaar zijn geweest voor het *brengen van het evangelie* aan de huizen!

Zo is het te verstaan, dat Paulus dit soort publieke contacten van de vrouw met andere mannen bedenkelijk acht; en dat hij maatregelen treft, om te voorkomen, dat het verkeer van vrouwen met mannen in de openbare samenkomsten der gemeente tot zedelijke misstanden aanleiding zou geven. Dat hij in 1 Tim. 2 in deze richting denkt, wordt m.i. ook waarschijnlijk gemaakt door de waarschuwing die hij aan het adres van de vrouwen aan de tekst-in-kwestie laat voorafgaan (v. 9): hij verlangt van haar „schroom en ingetogenheid” en verbiedt opzichtige kleding en overdadige make-up. Paulus weet nl. heel goed, dat als dames zich zó optutten, ze naar mannen plegen te lonken. Zijn vrees is daarbij, dat huwelijken kapot zullen gaan, als vrouwen haar moeilijkheden vrijelijk bespreken met andere mannen. Te meer daar leven en arbeid van de gehuwde vrouw zich in die dagen geheel binnen de huiselijke sfeer placht af te spelen. Bij de problemen die zich in haar leven voordoen is haar eigen man steeds ten nauwste betrokken. Met hem, die naar de scheppingsorde haar directe hoofd is — zie behalve 1 Tim. 2:13 ook 1 Cor. 11:3, 8, 9 — moet zij dan ook haar vragen bespreken.

Paulus ziet hier dus twee gevaren dreigen: a) aantasting van de goede zede van die dagen door openbare discussie van een vrouw met mannen; b) miskennis door de gehuwde vrouw van het gezag van haar man. Dat laatste is nu m.i. uitgedrukt in wat het N.B.G. minder gelukkig vertaalt met „gezag hebben over den man”. Het woord in de grondtekst — dat in het N.T. alleen hier voorkomt en ook in het profane Grieks niet zo frequent is — betekent eigenlijk „op eigen gezag handelen (met passering van de bevoegde instanties), het recht in eigen hand nemen, eigenmachtig beslissen”. Ik zou hier dus willen vertalen: over haar man heen lopen.

D. HOLWERDA — ZUIDHORN

Discussie inzake vrouwelijke ambtsdragers (3)

Paulus geeft nog een tweede voorschrift voor de vrouwen: „als ze iets willen leren, moeten ze dat thuis aan haar eigen mannen vragen”.

Het is m.i. in de discussies rondom het ambt der vrouw onvoldoende uit de verf gekomen, dat de apostel hier het „leren” (in de zin van „onderwijs ONTVANGEN”) van een vrouw uit de samenkomsten der gemeente bant. Wil men dat soms ook zonder enige beperking nemen?? Ik zou willen vragen: als een vrouw in de kerk geen mond mag opendoen (v. 34 *absoluut* verstaan) en er niets mag opsteken (v. 35a even *absoluut* verstaan), wat moet ze er dan nog? Kan ze dan niet beter thuis blijven?

Men vraagt zich dus af: welk *soort* van onderricht heeft de apostel hier op het oog? En waarom is hij er tegen, dat vrouwen dit in de samenkomst van de gemeente ontvangen? Deze vraag laat zich opnieuw stellen bij 1 Tim. 2:11. Voordat hij nl. (in v. 12) het onderricht *geven* aan een vrouw ontzegt, heeft Paulus eerst bepaald, dat een vrouw onderricht moet *ontvangen* „in stilte en in alle onderwerping”. Sommigen zien hierin een verruiming van de bepaling uit 1 Cor. 14:35. Ik betwijfel, of dat juist is. Juist de bepaling „in onderwerping” wijst in dezelfde richting als „van haar man”. Doch hoe dan ook: in elk geval heeft 1 Tim. 2:11 met 1 Cor. 14:35 dit gemeen, dat de ruimte voor een vrouw om onderwijs te *ontvangen* wordt beperkt. Wat is hier toch aan de hand?

Dat vraagt men zich opnieuw af, en nog in sterkere mate, wanneer men constateert, hoe de apostel zich op nog

twee andere plaatsen in zeer misprijzende zin uitlaat over het leren (d.i. het onderricht ontvangen) van vrouwen, nl. in 1 Tim. 5:13, waar hij zegt, dat jonge weduwen die spijt hebben van haar belofte zich aan de dienst der kerk te zullen wijden, omdat ze trouwen in de zin hebben, „leren (d.i. onderwijs ontvangen) rondgaande langs de huizen”, en in 2 Tim. 3:7, waar hij spreekt van „met zonden beladen en door uiteenlopende begeerten gedreven vrouwtjes, die altijd maar leren (d.i. onderwijs ontvangen)”.

N.B. Men moet niet met N.B.G. in 1 Tim. 5:13 vertalen „ze wennen zich eraan de huizen rond te gaan” (wat een vrije weergave is van „ze leren de huizen rond te gaan”). In dat geval had men nl. een onbepaalde wijs mogen verwachten na leren, vgl. Fil. 4:11; 1 Tim. 5:4; Tit. 3:14; hier staat echter een deelwoord. Evenzeer onjuist is m.i. de verbinding van „leren” met „lui”, die anderen bepleiten (dus: „ze leren lui te zijn”). Men kan nl. „leren” in het Grieks wel verbinden met een woord als b.v. „timmerman” in de zin van „ik leer voor timmerman”. Maar ik betwijfel, of men in plaats van zo'n 'vakman' ook een bijvoeglijk naamwoord als 'lui' zou kunnen zetten. Juist ook gelet op de andere hier genoemde teksten waar van het 'leren' van vrouwen sprake is, valt er m.i. alles voor te zeggen het woord 'leren' hier te verstaan als zonder nadere bepaling gebezigd; dus zonder dat gezegd wordt, wat zij leren.

Ik ben geneigd, gezien de overeenkomstige teneur, een samenhang te vermoeden tussen de vier zojuist genoemde teksten.

Gaan wij terug naar 1 Cor. 14:35, dan wijst het daar gebezigde woord

voor 'vragen' („ze moeten het thuis aan haar eigen mannen vragen”) ons vermoedelijk de weg. De betekenis laat zich wel het best weergeven met 'consulteren'. Verhelderend is m.i. het gebruik van dit woord in Luc. 3:10-14. De evangelist heeft ons verhaald (vv. 7-9), hoe Johannes de Doper tot de scharen heeft gepredikt. Na afloop van de preek komen nu achtereenvolgens verschillende categorieën luisteraars (de scharen, v. 10; tollenaars, v. 12; soldaten, v. 14) hem consulteren over de *practische toepassing* van zijn boodschap voor hen in het bijzonder in hun concrete situatie. Het laat zich denken, dat ten tijde van Paulus in de kerkdiensten (die veel rijker geschakeerd waren dan onze traditionele zondagse samenkomsten) naast andere vormen van onderlinge stichting ook een dergelijke gelegenheid tot 'consult' heeft bestaan, waarbij gemeenteleden hun individuele (of groeps-) moeilijkheden naar voren brachten en zo mogelijk concrete aanwijzingen en adviezen ontvingen voor de toepassing van de boodschap van het evangelie in hun bijzondere situatie. Verstaat men nu onder 'leren' in 1 Cor. 14:35 het 'consult' in de boven omschreven zin, dan laat het zich verstaan, dat Paulus het in de maatschappij-structuur van zijn dagen minder gepast vond, dat vrouwen daaraan deel namen. De zede legde oudtijds sterke beperkingen op aan de contacten van een vrouw met mannen. De enige vrouw die in de Griekse oudheid vrijuit in het openbaar met mannen discussieerde was de hetaere. Juist in deze kaste moest men de ontwikkelde dames zoeken. De geschriften uit de kring van Socrates hebben de namen van enkele van deze vrouwen vereeuwigd: Theodote, Thargelia, en (wel de meest vermaarde) Aspasia. De motieven tot diepgaande gesprekken met mannen waren bij deze dames „velerlei” (vgl. 2 Tim. 3:6): naast geestelijk zochten zij ook sexueel contact.

Nu tonen, als ik wel zie, de pas genoemde teksten uit de brieven aan Timotheüs (I 5:13 en II 3:7) aan, hoe het ook in de christengemeenten van kwaad tot erger kwam, als men

D. W. L. MILO — DALMALLY

KRUID EN ONKRUID

Toen we hier begin mei aankwamen was de tuin troosteloos van aanzien. Alles wat we vorig jaar zorgvuldig hadden klaargemaakt leek vergeefs te zijn geweest. De paden: vol onkruid. Het grint: vol gras en boosaardige bloempjes. Het gazon vol met madeliefjes, ereprijs en bruingouden bloemen. Wel mooi hoor — maar ongewenst. De aardbeienbedden stonden vol boterbloemen. De rhodo's waren doorwoekerd met jonge ahorns en dat ging zo nog even door.

Een zucht, een traan en maar fiks aanpakken, is dan het devies.

Dan wordt het dagen lang onkruid wieden. Kiezen tussen goed en kwaad. Het onkruid, je vijand zagezeid, wordt uitgeroeid met wortel en tak. Het kruid, je troetelplanten, worden verzorgd, hersteld, gesnoeid, aangeduwd, toegesproken. Wekenlang wordt je werk een zwart-wit-patroon: onkruid wieden — kruid verzorgen. Het beste tuingereedschap komt er aan te pas; en daar weten ze hier heel wat van af. De wetenschap komt te hulp: korrels kunstmest hier, druppels onkruidvergift daar. Handboeken helpen je een handje en de burens geven gratis adviezen; want ieder menskind op dit eiland wordt geacht een geboren tuinarchitect te zijn.

En al sorterende tussen goed en kwaad, tussen zwart en wit, tussen kruid en onkruid, gaan je hersens werken. Traag — maar toch. Dan overleg je je weg; dan ga je na wat je eigenlijk doet.

Onkruid vernietigen, jawel. Maar wat is onkruid? Is de akkerwinde geen verrukkelijke klimplant, van lenige, zachtgroene elegante arabesken met bleke kelkblomen? Jazeker; maar tussen de hulst en de palmstruikjes is hij onkruid.

Jammer. Maar die grote gele ranonkels dan — staan die niet heerlijk in een drijfschaal? Jawel; maar ze overwoekeren nu de aardbeien en verhinderen hen om vrucht te geven; dies moeten ze verdwijnen.

En dat stel oude eiken — deed het geen pijn, ze te vellen? Vind je de eik geen vorstelijke boom? Jazeker! Maar dit groepje oude eiken, trouwens bedolven onder de parasieten, stond al te dicht op het huis, nam de zon weg voor de heesters en veroorzaakte een hele tropische subcultuur van meterslange bramen, van brandnetels, distels en ander ongetuig, dat zich in die vochtige duisternis kon staande houden. Om maar te zwijgen van de muggen.

En toch en toch. Het blijft jammer, zo veel goede gezonde planten op te ruimen. En waarom? Omdat ze je hier niet gelegen komen? Is onze norm dan wel goed? Wordt er wel één veldboekje samengesteld zonder korenbloem en klaproos er in? En waarom worden korenbloem en klaproos in hun eigen gebied, het korenveld, dan „onkruid” genoemd?

Nu gaat dat onkruid al tussen aanhalingstekens. Zie je wel, dat je die aanduiding niet helemaal voor je rekening neemt? En maar goed ook. Want hier ruim je die goudgele ranonkels op — terwijl je buurman er zijn huis naar noemde: Tombuie betekent Goudgele Heuvel. En hier wil je dat vingerhoedskruid bepaald kwijt — en ginds sta je stil om een veld vol met die prachtige digitalis te bewonderen. De buurman haalt de giftige orchideeën uit zijn grasland weg — jij legt er een speciaal plekje voor aan. Een van onze vrienden zoekt wilde braamstruiken, om de loslopende schapen uit zijn tuin te houden; en wij weten niet hoe we de bramen kwijt moeten raken. Wat de een niet gelegen komt, komt de ander juist van pas. Wat voor de een onkruid is is kruid voor de ander. Wat is nu onze norm? Wat is goed? Wat is kwaad? Wat is kruid? Wat is onkruid?

In Mattheus vindt u zo'n verhaal over kruid en onkruid. Een boer had tarwe gezaaid en toen de vrucht gezet was zag je overal het onkruid er tussen staan. Vermoedelijk raaisgras, zegt de Willibrordus-vertaling. Dat lijkt veel op tarwe, maar het geeft geen korrels. De boerenknechten wilden er zo wel aan beginnen.

M. R. VAN DEN BERG — LEIDEN

JEREMIA

JEREMIA 15 : 16-21

Isolatie

Waar de HERE Jeremia in 12 : 4, 5 op voorbereid had, gebeurde. De situatie werd voor hem steeds moeilijker. Steeds meer werd hij op zichzelf teruggeworpen en raakte hij vereenzaamd en verward in twistgesprekken en geharrewar. Dat grijpt hem zo aan, dat hij op een gegeven ogenblik zegt: Wee mij, mijn moeder, dat u mij gebaard hebt (15 : 10). Ik word door iedereen vervloekt. En dat terwijl de HERE me nog wel had beloofd: Ik zal u bevrijden (15 : 11). Maar ik merk daar niets van.

Jeremia heeft het daar des te moeilijker mee, als hij zich realiseert hoezeer hij Jahweh altijd trouw gebleven is en hoe hij zich altijd door Gods Woord liet beheersen. Ik at uw Woord op, zegt hij. Uw woord was mij tot vreugde en blijdschap des harten. Het maakte mij zielsgelukkig (15 : 16).

Dat is inderdaad het geweldige van Gods Woord. Het kan je hart blij maken en je helemaal van binnenuit doortrekken met vreugde.

Dat was bij Jeremia het geval geweest. Als het Woord van God tot hem kwam, had het zijn hart vervuld met vreugde. Dat doet het altijd, als je hart naar de HERE uitgaat.

Overigens had dat beheerst worden door Gods Woord wel consequenties gehad voor Jeremia's leven. Hij had nooit het gezelschap gezocht van de feestneuzen en fuifnummers. Hij trok nooit op met hen die als leefregel hadden: laten we eten en drinken en vrolijk zijn, want morgen sterven we. Hij had om zo te zeggen nooit op vrijdag de televisie ingeschakeld op het programma van Mies Bouman: „Een mens wil op vrijdagavond wel eens even zitten en een beetje lachen, want er is al genoeg ellende op de wereld.” Dat kon Jeremia gewoon niet. Daarvoor had de HERE hem te vol gemaakt van gramschap (15 : 18). D.w.z.: Jeremia was te zeer doordrongen van Gods Woord over de nood situatie van Juda en Jeruzalem dan dat hij nog kon meedoen aan een levensstijl, waarvoor uitbundigheid en oppervlakkigheid en leegheid kenmerkend waren. Trouwens, de vreugde en blijdschap die Gods Woord bij Jeremia bewerkte, waren ook van een totaai ander karakter en gehalte dan de inhoudloze vrolijkheid van de pretmakers en feestvierders. Daardoor was Jeremia nog geïsoleerder komen te staan. Want natuurlijk namen de mensen hem zijn houding niet in dank af. Die

man doet ook nergens aan mee, zeiden ze. Hij is sociaal niet goed aangepast. Hij onttrekt zich overal aan.

Geboden eenzaamheid

Overigens lag daar bij Jeremia wel degelijk een opdracht van Jahweh achter. In heel zijn levenspatroon en manier van leven moest hij een prediking voor Israël zijn.

Zo had de HERE hem b.v. opgedragen: Jeremia, jij mag niet trouwen en geen kinderen krijgen 16 : 1, 2). Door vrijgezel te blijven moest Jeremia de zwaarte accentueren van Gods oordeel dat voor de deur stond. Het zou zo ingrijpend en verpletterend zijn, dat je maar beter ongetrouwd kon blijven. Trouwen en kinderen krijgen betekende straks alleen maar ellende en extra zorgen en verdriet (vgl. 1 Cor. 7 : 28-31).

Bovendien had de HERE Jeremia bevolen geen sterfhuus binnen te gaan om mensen te beklagen en hun zijn deelneming te betuigen (16 : 5). Want in vergelijking met de catastrofe die nog komen zou, viel er nu nog niets te beklagen. En ook mocht Jeremia geen bruiloften bezoeken om de mensen te feliciteren en was het gewoonweg ongepast feest te vieren.

Zo had Jahweh Jeremia's leven helemaal in beslag genomen. Maar daardoor was hij natuurlijk wel steeds eenzamer geworden en

kwam hij meer en meer alleen te staan. En dat begon aan Jeremia te vreten. Het wondde hem en deed hem pijn (15 : 18). En er kwam geen verbetering in. Het werd alleen maar erger. Hij kreeg het er steeds moeilijker mee.

Onbetrouwbare beek

Als Jeremia die situatie vergeleek met Gods belofte, kreeg hij het helemaal benauwd. God had tot hem gezegd: Ik zal je onaantastbaar maken (vgl. 1 : 18, 19). Maar wat was daarvan terecht gekomen? Zijn leven is op allerlei manieren gekortwiekt. En dat liet neem hij Jahweh kwalijk: Gij zijt voor mij een onbetrouwbare beek, waarop geen staat valt te maken 15 : 18). Om te begrijpen wat Jeremia bedoelt, moeten we even bedenken dat Palestina zulke beken kende. Het waren beken die in de regentijd vol water stonden en erg veel belovedend leken. Maar zodra de regentijd voorbij was, vielen ze snel droog. Het was water waarop geen staat viel te maken. Als de droogte kwam, had je helemaal niets aan zo'n beek.

Met zo'n beek vergelijkt Jeremia Jahweh. Jahweh geeft prachtige beloften, wil Jeremia zeggen. Als je ze hoort, denk je: dat is geweldig! Dat is precies wat ik nodig heb! Maar als puntje bij paaltje komt, hebben ze niets om het lijf. Dan stelt Jahweh teleur. Op het eerste gezicht is Hij een veelbelo-

Dat onkruid moest weg, vonden ze. Het besloeg nutteloos de aarde. Het zou de voedingssappen aan de tarwe onttrekken en de oogst aantasten. En meer argumenten, die in ijverige knechten gewaardeerd mogen worden.

Maar de boer had daar zijn eigen kijk op. Hij was objectief. Hij overwoog het goede en het kwade, van onkruid en kruid, van wieden en afwachten. En hij keek naar het eindsaldo. Want een goede boer kijkt verder dan zijn neus lang is. Regeren is vooruitzien? Nu, de boer zag vooruit. Hij keek naar de dag van de oogst.

Het onkruid zou immers geen korrel opleveren en alsdan zonder moeite vernietigd kunnen worden. Maar het wieden van onkruid, nu de tarwe al vrucht gezet had, zou gevaarlijk zijn. Bij elke onkruidplant, die met wortel en tak zou worden uitgeroeid, zouden drie naastgelegen tarweplanten losgewoeld kunnen worden. Dat ging tarwe kosten. De goeden zouden met de kwaden lijden. De schade zou groter worden dan de winst. En daarom: laat maar staan, zei de boer. Ze ontlopen me niet in de toekomst.

—o—

We spreken over kruid en onkruid. Beide hangen af van ons uitgangspunt. Als we een bloembed wensen moeten de groenten er uit weg blijven. En omgekeerd. Het uitgangspunt van de boer was: koren te verbouwen, tarwe te oogsten; dertig, zestig, misschien wel honderd korrels uit elke zaaikorrel. En elke onkruidplant ging tegen dit schema in, tastte de economie van de landbouw aan, kwam in strijd met de normen van de boer.

Maar het voorbeeld van Mattheüs 13 is een beeld voor het koninkrijk Gods, het koninkrijk der hemelen. In dat koninkrijk komen kruid en onkruid voor, ja die beide. In het koninkrijk der hemelen, op Gods bouwland, wordt het goede zaad gezaaid — en daar komt nota bene ook „de vijand” en zaait er onkruid tussen. In Israël wonen dus mensen, die niet van Israël zijn. In de kerk zitten kinderen van God, veelbelovende vruchtbare kinderen — en daar zitten ook huichelaars, windbuien, mannen van niets. De laatsten zijn het sterkst, voor het ogenblik. Zoals alle onkruid weet te parasiteren op goede gewassen; zoals elke bastaardhond de ziekten kan overleven, waaraan rasdieren te gronde gaan. Dat overleven is immers een kenmerk van het onkruid!

HULP BIJ BIJBELSTUDIE

vende God, maar als je Hem echt nodig hebt, is Hij niet thuis.

Twijfel

Deze woorden komen niet uit de mond van iemand die nooit veel om God gegeven heeft, maar uit de mond van een profeet over wie Jahweh zijn Naam had uitgeroepen en die zich zielsgelukkig voelde, als het Woord van God tot hem kwam (15:16). Ze komen uit de mond van iemand die al twintig jaar als een trouwe knecht van Jahweh gewerkt had en van wie je verwachten mocht, dat hij de HERE nu toch wel kende.

Deze woorden laten wel heel scherp zien, dat ook een profeet een gewoon mens is en dat ook hem de twijfel kan aangrijpen en overspoelen en hem het zicht op de HERE helemaal kan ontnemen. Wanneer we nu maar niet gaan denken: gelukkig, ook Jeremia behoort tot de twijfelaars, tot degenen die het niet meer zien zitten; het is dus niet zo erg, als dat bij mij ook het geval is.

Dat is een gedachtengang die in onze tijd nogal opgeld doet. Vandaag wordt de twijfel aangeprezen.

Het behoort tot de bon ton om aan alles te twijfelen, met name aan God. En dat dan niet zo maar eens een keer in een moeilijke situatie, maar doorlopend, als een levenshouding.

Maar dat is niet bijbels. Dat mensen wel eens twijfelen is niet zo vreemd. Dat is menselijk. Maar als we aan die twijfel voet geven, als we die twijfel zijn gang laten gaan en gaan koesteren, zitten we duidelijk op het verkeerde spoor. Jeremia had dat gedaan. Hij had de twijfel in zijn leven ruimte gegeven. Hij had zich erdoor laten inkapselen. Dat was wel begrijpelijk. Natuurlijk wel. Kijk maar eens naar het leven dat hij had. Wat had hij menselijk gezien aan zijn leven? Toch helemaal niets! En dat allemaal dank zij God! Aan Hem had Jeremia zijn leven gewijd. Maar van de vervulling van Gdos belofte was helemaal niets te zien. En dan is het best te begrijpen dat Jeremia zover kwam, dat hij het niet meer zag zitten en de HERE verwijten gaat maken.

Bekering

Maar alles wat best te begrijpen is, is nog niet goed. Daarom zegt de HERE tot Jeremia: Neem je woorden terug. Bekeer je. Dan neem Ik je weer in mijn dienst. Spreek edele, geen vermetele taal. Dan mag je weer mijn volk zijn (15:19).

Dat is in zulke situaties inderdaad

Daar zou je wel eens wat aan willen doen. Je zou willen gaan wieden. Je zou die huichelaars om je heen willen ontmaskeren: als onbekeerlijke zondaars, als struikelblokken, als dode vliegen in kostbare zalf, als stenen in krentebrood. Er is toch zo iets als een kerkelijke tucht? Er bestaat toch een onderlinge censuur? Er zijn toch eden gedaan inzake het onderwerpen aan Gods ambtelijk gezag?

Jawel. Je kunt aan censuur beginnen — maar je komt er niet ver mee. De praktijk wijst immers uit dat bij de eerste of tweede „trap” van de kerkelijke tucht de vogel gevlogen is? Hij glipt weg onder de handen van de herder — en staat zijn ambtsdragers vanuit een andere kerk uit te lachen. Hij overleeft het wel — maar hij brengt andere mensen tot twijfel, tot wanhoop of erger. De schade is vaak groter dan de verhoopte winst. De censuur gaat dan ook praktisch gelijken op een middel tot roeyment — meer dan een daad van behoud.

—o—

De boer uit de parabel voelde niet voor wieden. Tenminste niet op dat ogenblik: nu de tarwe vrucht gezet had. Daarna en daarvoor — dat was iets anders. Daarna zou de oogst komen en dan zou de boer wel verder zien. Maar vóór het vruchtzetten, bij heel jonge plantjes... wel, dan kan er nog gewied worden. Zonder schade.

En daar ligt de taak van ijverige knechten. We kunnen onze jonge kinderen zo verzorgen, dat „de vijand” geen vat op ze krijgt. Waar dag en nacht gewaakt wordt, kan de Boze geen onheil zaaien. Maar wie met de godsdienstige opvoeding van zijn kinderen wacht, tot ze zelf beslissingen kunnen nemen — die vraagt gewoon de vijand, om maar onkruid te zaaien.

Wie zijn doopbeloften inzake het onderwijs in de voorzeide leer van stonde aan honoreert, die voorkomt veel. Het onkruid kan niet vroeg genoeg geweed worden. Wat men hier nu met tranen zaait wordt eenmaal met gejuich gemaaid. Wie 't zaad draagt, dat hij zaaien zal, gaat wenend voort en zaait het al. Maar bij het feest der eerstelingen zal hij verheugd het oogstlied zingen. Dan keert hij weer te goeder uur en draagt zijn schoven in de schuur. Zegt psalm 126.

nodig: omkeer, bekering, terugkeer naar Jahweh. Wanneer we in zulke situaties waarin mensen stikvol verwijten zitten jegens Jahweh, alleen maar begrip voor hem opbrengen, laten we hen in wezen in de kou staan. Alleen begrip is in zulke situaties niet genoeg. Waar alleen maar begrip is, verandert niets. Daar wordt de verhouding tot de HERE niet hersteld. En dan blijft de vertwijfelde mens met het mes in de buik zitten.

Iemand die met een mes in zijn buik zit, heeft er niets aan als ik tot hem zeg: wees maar gerust, ik begrijp precies hoe dat mes daar gekomen is. Wat die man nodig heeft, is iemand die een dokter belt en een ambulance en die ervoor zorgt dat hij naar een ziekenhuis gebracht wordt en dat het mes daar verwijderd wordt. Voor zo'n man is het niet het belangrijkste, dat hij iemand bij zich heeft, die precies begrijpt hoe hij in die elendige situatie terecht gekomen is, maar dat er iemand is, die weet hoe hij er weer uit moet komen.

Zo is het ook in de verhouding tot God. Wanneer ik met mijn geloof in de knoop geraakt ben, de vrede met God uit mijn leven verdwenen is en ik boordevol citiek zit op God, ben ik niet geholpen met mensen die eng veel begrip voor me hebben en die het daar dan bij laten. Dat begrip kan me wel strelen. Ik kan er ook wel behoefte aan hebben en het zoeken. Maar als het daar bij blijft, word ik niet echt geholpen, maar juist gestijfd

in mijn houding, in mijn kwaad. Dan kom ik niet tot omkeer, tot bekering. En dat is nu juist nodig.

Weg met dat mes!

Daarom heb ik in zulke situaties mensen nodig, die me — met alle begrip voor me! — vertellen hoe ik eruit kan komen en waar ik fout zit en op welk punt ik me moet bekeren.

Dat is vaak wel pijnlijk. Vaak willen we daar ook niet aan. Als er in onze verhouding tot de HERE iets stuk is, is er bij ons vaak een weigering onze schuld te erkennen en een weerstand tegen een omkeer. Merkwaardig genoeg willen we dan vaak de weg der genezing niet op.

Bij iemand die een echt mes in zijn buik heeft, is dat wel anders. Die wil de weg naar de genezing maar al te graag op. Hij zal me smeken een dokter te halen, als ik dat uit mezelf niet doe.

Maar als we geestelijk met een mes in de buik zitten, willen we vaak de dokter zover mogelijk bij ons vandaan houden. Dan willen we alleen maar begrip en nog eens begrip. Want dan kunnen we nl. was er bij onszelf fout zit, onaangeroerd laten. Maar dat zou nu juist onze dood betekenen en tot verbreking van de gemeenschap met de HERE leiden. Daarom roept de HERE Jeremia tot omkeer, tot bekering en zegt Hij tot hem: weg met dat mes!

C. VEENHOF — KAMPEN

Persschouw

„Verwetenschappelijking van de theologie“

(2)

In het vorige nummer van „Opbouw“ namen we een artikel over van prof. Van 't Spijker waarin hij aantoonde hoe Luther worstelde om de theologie los te maken uit de verstikkende omstrengeling van de filosofie, met name van die van Aristoteles. Hij wees er daarbij op dat het Luther te doen was om een theologie die geboren werd uit de Heilige Schrift en geen ander doel had dan het doen verstaan van het Woord van God zoals ons dat levend en krachtig in de Heilige Schrift wordt toegesproken. Bewust rekende Luther met die filosofie af en wendde zich tot de Bijbel alleen.

In een volgend artikel gaat Van 't Spijker hierop nader in. Dat zich wendden tot de Schrift alleen, aldus Van 't Spijker,

„was maar niet een formeel beginsel zoals men het later eens heeft willen onderscheiden van het materiële beginsel van zijn theologie, dat dan gelegen zou zijn in de leer van de genade, de rechtvaardiging door het geloof alleen. Het is een verkeerde gedachte om op deze manier het formele beginsel uit te spelen tegen het materiële beginsel, de Schrift in feite uit te spelen tegen de genade, alsof we in de Heilige Schrift te maken hadden met iets algemeen en in de genade met iets bijzonders.

De latere theologische ontwikkeling heeft deze twee uiteengerukt, zeer tot schade van de theologie zelf: immers de Schrift kan zonder genade niet verstaan worden en niemand, zelfs de allergrootste theoloog niet uitgezonderd, kan genade ontvangen dan door het Woord. Door het Woord der genade, het Woord van de sprekende God zelf, de latere orthodoxie heeft dit formele schriftbeginsel te goeder trouw gehanteerd, als een soort steengroeve, waaruit men het materiaal zou kunnen verzamelen voor het optrekken van de tempel van de theologie. Maar de Schrift is geen steengroeve, waaruit een ieder kan verzamelen het materiaal dat hij meent nodig te hebben, de Schrift is geen boek van bewijsplaatsen (loca probantia), die kunnen dienen om het kunstig opgezette bouwwerk van theologisch vernuft te doen verrijzen. De Schrift is het vrijspreekende en veroordelende Woord van God, waardoor Hij zelf ons in de ruimte stelt en voor eeuwig ons bevrijdt, of zij is voor ons het Woord dat onze veroordeling en verdoemenis des te zwaarder maakt, en waardoor een mens alle verontschuldiging benomen wordt. Wie de bijbel op een formele manier hanteert om daaraan de grondstoffen te ontleenen die hem kunnen helpen bij het construeren van zijn theologie heeft aan het diepste bedoelen van de openbaring Gods te kort gedaan. Het Woord wil verkondigd worden. Het wil als boodschap van het evangelie ge-

boodschap zijn. En de theologie kan bij deze prediking van het Woord slechts een bescheiden plaats krijgen, nl. die der dienstverlening. Wie de Heilige Schrift als een formeel middel hanteert in zijn theologie, wordt een ogenblik later in niets verhinderd om ook elke willekeurige filosofie als een formeel middel te gebruiken in zijn theologisch denken. Daarvan heeft de latere ontwikkeling op het theologisch erf wel duidelijk de voorbeelden te zien gegeven.

Bij Luther echter is hiervan geen sprake. Wie zijn geschriften leest, ziet hoe zijn losworsteling van de filosofie heeft stand gehouden en in feite steeds sterker is geworden. Zijn geschriften tintelen van leven, zoals zijn colleges er vol van geweest moeten zijn, evenals we weten van zijn tafelgesprekken. Overal proeven we het bevrijdende weten van de genadige God. Dat wil zeggen, dat we overal proeven de bevrijdende kracht van het Woord zelf, zoals dat bij Luther heel duidelijk een centrum vond in de leer van de rechtvaardiging door het geloof alleen. Het lijkt me daarom onmogelijk om zelfs ook maar uit de verte een vergelijking te maken met het theologisch onderwijs dat we nu kennen. Voor Luther bestond het in hoofdzaak in het verklaren van de Heilige Schrift. Daaraan hebben we een reeks van uitnemende commentaren te danken, die we niet dan tot grote schade voor ons zelf ongelezen kunnen laten.

Vanuit Wittenberg heeft zich een sterke evangelische beweging voortgeplant over geheel Europa. Die beweging was te volgen in de prediking. Overal waar de Reformatie kwam, werd gepreekt. En de mensen stroomden toe. Zij waren, zo blijkt het, verhongerd bij een lege, en met veel liturgische trucjes in stand gehouden eredienst. Er wordt gepreekt — dat is hetzelfde als: de kerk wordt gereformeerd!

En hier ligt dan ook de oorsprong van het geweldige feit, dat er een reformatie in de opleiding kwam. Men mag daarbij niet uit het oog verliezen, dat de meeste reformatoren aan oude rijksuniversiteiten, aan priesterseminaries en aan andere instellingen van theologisch onderwijs hun opleiding ontvingen. Luther was bekend met de theologische handliteratuur van zijn tijd, en de meeste reformatoren hadden een gedegen opleiding genoten. Maar het wonder voltrok zich binnen die eerste generatie der hervormers; dit wonder, dat zij van de theologische wetenschap met zijn constructies en disputaties zich wendden tot het zuivere water van de Schrift zelf.

Ik moet hier denken aan een groot theoloog uit later tijd. Hij had veel geschreven en werd veel gelezen, zelfs geroemd om zijn diepe inzicht. Aan het gereformeerde volk liet hij een standaardwerk over de dogmatiek na. Maar op zijn sterfbed waren het alleen de Psalmen, was het 't Woord dat hem troostte. In een existentiële situatie loopt de lijn van de theologie weer naar de Woord terug. Dat hebben de reformatoren van het eerste uur allen meegemaakt.

Vandaar dat de theologische opleiding oorspronkelijk gegroeid is uit de verkondiging van het Woord en uit de voorbereiding daartoe. Men zou daarvan verschillende voorbeelden kunnen noemen. Met een drietal wil ik volstaan.

Eerst het voorbeeld van de gang van zaken in Zürich. Zwingli en zijn medehelpers hebben hun „profetie“ gehouden in de grote kerk van Zürich. Zij trad niet in de plaats van de mis. Deze was vervangen door de prediking van het Woord. Maar daaroverheen kwam er de „profetie“. Deze droeg een eigen-

aardig karakter. Zij bedoelde de opbouw van de gemeente, zij beoogde niet minder de bestrijding der dopersen en daarbij kwam vanzelf het derde element, dat van de opleiding. We zien hier heel duidelijk hoe dit middel verhinderde dat zich een theologische opleiding zou gaan vormen die niet direct bij de gemeente betrokken was. Deze Zwingliaanse instelling heeft er toe bijgedragen, dat ook op andere plaatsen een dergelijke gang van zaken werd gevolgd. Zo is bijvoorbeeld in Embden en in Londen, op beide plaatsen in de vluchtelingengemeenten dit middel gebruikt om te voorzien in de behoefte aan dienaren des Woords. De Schrift werd gelezen, vanuit de grondtekst verklaard en op een eenvoudige manier toegepast naar de omstandigheden van de verschillende hoorders. In Zürich, ook in Bazel werd op deze manier direct vanuit het Woord de verzorging van een theologische opleiding ter hand genomen.

Het tweede voorbeeld is dat van Straatsburg. Daar waren het de mannen van het eerste uur, die samen met de in Straatsburg reeds werkende prediker Matthias Zell de bijbel gingen lezen. Eerst gebeurde dit in de volkstaal. Maar omdat de toeloop groot was en de magistraat bevreesd was voor onvoorziene ontwikkelingen, werden de predikers er toe genoopt om in het latijn hun lezingen te houden. Capito las over het Oude Testament, Hosea en Habakuk b.v., Bucer gaf voorlezingen over het Nieuwe Testament. Hij behandelde de brief aan de Efesiërs, de evangeliën naar Johannes. Bucers werken werden vele malen herdrukt en groeiden in de loop der tijden uit tot respectabele boekwerken. Uit deze „lectiones“ is later het gymnasium en nog weer later de universiteit gegroeid, waaraan ook Calvin zijn lessen heeft gegeven, toen hij te Straatsburg was. Over de organisatie van een en ander zou nog heel wat te vertellen zijn, maar voor dit moment is het genoeg, wanneer we onthouden dat de bijbel centraal stond.

Dit was in geen enkel opzicht anders toen Calvin in Genève het Straatsburgse voorbeeld volgde en zich zette tot het verklaren van de bijbel.

Calvin en Beza namen zelf deze taak ter hand. Zij verklaarden de boeken van de bijbel. En deze geschriften vormen tot op heden een rijke bron voor de kennis van reformatische theologie. Wie deze theologie wil kenschetsen moet hier wezen. Ook de Institutie kan men niet lezen zonder deze achtergrond. Men handelt immers fout wanneer men de Institutie hanteert als een samenvatting van Calvin's theologie. Zij wil niet anders zijn dan een toelichting tot de Schrift. Calvin heeft, als ik het eenvoudig mag zeggen, de Institutie geschreven, om de handen vrij te hebben bij het verklaren van de Heilige Schrift en om niet telkens genoodzaakt te zijn dezelfde begrippen uiteen te zetten. Toelichting tot de Schrift zelf moest zij zijn. Daarom verwondert het ook niet dat het voortgaande Schriftonderzoek Calvin telkens noopte om zich van de resultaten ervan rekenschap te geven in zijn Institutie. Vandaar de telkens nieuwe uitgaven van de onderrichting in de christelijke religie. Calvin's theologie was niet af. Zij was een theologie in wording in permanent contact met het Woord zelf. Het is typisch voor dit moment uit de geschiedenis der reformatische theologie, een levende zaak! Vanuit het levende Woord.

Keer op keer heeft men, ondanks zijn uitdrukkelijke verklaring dat

hij het tegendeel daarvan beoogde, gepoogd Calvin's theologische arbeid te interpreteren als het ontwerpen van een „theologisch systeem“, dat beheerst werd door één „grondprincipe“. B.v. de souvereiniteit van God, de praedestinatatie of nog weer andere. Maar langzamerhand heeft men er al meer oog voor gekregen dat dit pogen op een misduiding van Calvin's theologische arbeid uitliep.

Otto Weber die een prachtige vertaling van Calvin's „Institutie“ gaf schreef in zijn voorrede daarop: „De Institutie wil geen geestrijke en diepzinnige gedachten over God en mens en wereld, over Christus en de Kerk ontwikkelen maar uitlegging der Heilige Schrift zijn. En zij wil de kerk van alle tijden daarop wijzen, dat haar taak niet bestaat in het produceren van geestrijke gedachten, maar in het horen van het tot ons gesproken woord“... Wie zich voor dit werk van Calvin werkelijk open stelt zal „gauw vergeten, dat hier een „geniale“ theoloog tot hem spreekt; hij hoort daarin de getuige van zijn Heer, de verkondiger van de leer van de rechtvaardiging-uit-genade-alleen, de uitlegger van de Heilige Schrift.“ Calvin's Institutie is geen „dogmatiek“ maar een „Onderwijzing in de Christelijke religie.“

Boek-bespreking

Dr M. Elisabeth Kluit
NADER OVER HET REVEIL
Vijf schetsen

De vijf in deze bundel van Mevr. Elisabeth M. Kluit opgenomen schetsen zijn ontstaan uit een aantal lezingen, die de bekende schrijfster over Het Reveil in de loop der jaren heeft gehouden. De titel van de bundel maakt de bedoeling duidelijk: een scherper licht te werpen op enkele Réveil-onderwerpen, om met het woord vooraf te spreken. Haar grote wens: mensen nader bekend te maken met de geestelijke erfenis van het Réveil is met deze bundel weer voor een deel vervuld. Passender eerbijds aan haar is moeilijk denkbaar, aldus terecht de Uitgever.

De volgende schetsen worden geboden: Professor Mr. D. J. van Lennep en Mr. Jacob van Lennep in hun verhouding tot het negentiende-eeuwse Réveil in Nederland. De functie van het boek bij het Protestantse Réveil. Otto Gerhard Heldring als Réveilfiguur. De diaconessen in het Réveil. Israël, knooppunt van het internationale Réveil.

Bij het doorlezen van de schetsen treft de grote kennis van zaken van de schrijfster, die berust op een nauwkeurige en uitgebreide bronnenstudie; de liefde tot en de geestelijke affiniteit met het Réveil, in het bijzonder met de evangelische-praktische stroming ervan en een grote mate van evenwichtigheid in de beoordeling van de personen vanuit een toch wel beslist eigen overtuiging, die minder gecharmeerd is van het profe-

tische element van b.v. da Costa dan van het zo juist genoemde evangelisch-praktische. Da Costa komt er enkele keren minder goed af dan b.v. Van Lennep Sr. met zijn „rustig, bezadigd, wetenschappelijk gefundeerd geloof”. Een van de typering van de schrijver: Het Haagse Réveil had een kerkelijk-staatkundig en min of meer maatschappelijk karakter, maar het miste de warmte van de Amsterdamse romantiek”, pag. 89.

Boeiend zijn voor elke lezer de schetsen over de Van Lenneps in hun verhouding tot het Réveil en die van Heldring. De functie van het boek bij het Protestantse Réveil zal vooral bij de wetenschappelijk geïnteresseerde lezer belangstelling wekken. De diaconessen in het Réveil laat zien hoe modern in de goede zin van het woord het Réveil is geweest. Ik citeer: „De verticale lijn van God tot de mens kruist (het kruis van Jezus Christus) de horizontale lijn, op welke lijn de mens zijn naaste vindt.” In deze schets staat een scherp oordeel over veel in onze eeuw: „Boven de emancipatie uit de Réveiltijd stond het woord dienen. Boven onze tijd staat hetzelfde woord maar met een lettergreep ervoor. Dienen is verdienen geworden. Is dit woord, dit begrip niet bezig het dienen in de grond te boren?” De laatste schets over Israël laat zien hoe men in de vorige eeuw worstelde met dezelfde vragen over Israël als wij. De mensen van het Réveil kwamen niet tot een eenstemmig oordeel, evenmin als wij dat zijn gekomen.

Chilastische motieven speelden ook toen hun rol.

Zo plaatst deze bundel ons opnieuw voor het Réveil: bruisend leven, onderlinge verdeeldheid, uiterlijk uiteengaan met toch ondergrondse verbondenheid. Veel menselijke kortzichtigheid en kracht van de Geest. Er zijn aanrakingspunten met veel opwakend geestelijk leven in onze tijd. Daarom zal deze bundel zijn weg in onze tijd zeker vinden. De verschillende illustraties geven dit door Kok keurig uitgegeven boekje een levendig aanzien.

G. Janssen, Nijverdal

Kerknieuws

Beroepen te Arnhem: Ds W. J. van der Linde te Heerenveen.

Bedankt voor Dronten: Ds K. B. Holwerda te Doorn.

ADRESSEN

Het nieuwe adres van Ds C. A. Versluis is thuis: Reigerstraat 59, Ermelo, telefoon 03417-1889.

Het nieuwe adres van Ds J. D. Janse is: Forellendaal 368, 's Gravenhage, telefoon 070-238332.

Het adres van Ds H. van Ommen is

thans: Dr. Anton van der Horstlaan 52, Spakenburg. Tel. 03499-4357.

Het adres van het scribaat en van de diaconie van de kerk te Aalten-Winterswijk is: J. Elzinga, Kreilstraat 6, Winterswijk. Tel. 05430-7353.

Arnhem — Met ingang van juli 1977 is praeses van de kerkeraad: W. Koes, Palestijnstraat 36, Arnhem; scriba: P. Hellinga, Uilenpaslaan 7, Arnhem. De preekvoorziening wordt geregeld door: J. J. Bakker, Sierkershof 11, Arnhem, tel. 454592. Boekhouder-penningmeester: H. Cornelissen, Beverweerdlaan 6, Arnhem.

Penningmeester „Stichting Anno 1970” — Wegens het overlijden van de heer Kats is tot penningmeester benoemd de heer E. van Faassen, van Vredenburgweg 611, Rijswijk (ZH). Het gironr. blijft 2078430 ten name van de Stichting. Namens het bestuur, C. Geerse, sekr.

Vrouwencontactdag 1977 — Rotterdam werd dit jaar gevraagd om als gastvrouw op te treden voor de bezoekers van de Vrouwencontactdag 1977. Wij hebben ons gastvrouwschap graag aanvaard.

Deze dag zal gehouden worden op zaterdag 17 september in de Prinsekerk aan de Schepenstraat 71, aanvang 10.30 uur.

Spreker is Drs H. de Jong uit Amsterdam, over het thema: „t Gebruik van het Oude Testament in onze tijd.”

Stichting Hulp aan Gedupeerde Ambtsdragers „H.G.A.” te Utrecht opgericht 20 mei 1967

De Meern, juli 1977
Meentweg 124

Aan de Raden van de Gereformeerde
Kerken in Nederland

Hooggeachte Broeders,

Het vorige jaar, in de maand oktober, richtten wij ons tot u met het verzoek ons een kollekte of een gift te doen toekomen, omdat onze middelen uitgeput waren en wij de taak, die wij ons ten doel stellen, niet konden volbrengen. Gelukkig voldeden bijna alle kerken aan ons verzoek, zodat wij verder konden gaan met ons werk.

Momenteel zien wij weer onze financiën opraken, zodat wij opnieuw met een „bede” tot u komen.

De vorige maal werden ons enige vragen gesteld, zodat wij gaarne deze gelegenheid aangripen om op deze verzoeken om inlichtingen in te gaan. Vooraf iets over het ontstaan van de Stichting.

Deze is ontstaan ten gevolge van de kerkelijke moeilijkheden in 1967 en volgende jaren, die leidden tot het ontstaan van de Gereformeerde Kerken, meestal aangeduid als „buiten verband”. Een aantal ambtsdragers geraakten toen in financiële moeilijkheden. Sommigen kwamen los van hun gemeente te staan, anderen zagen hun gemeente gedecimeerd, waardoor deze kerken niet in staat waren hun predikant te onderhouden. Verschillende broeders namen toen het initiatief tot oprichting van onze Stichting. Hierbij past wel een woord van dankbare nagedachtenis aan wijlen broeder J. A. Maris, notaris te Molengraaf. Het doel was (art. 2 der statuten) het verlenen van financiële hulp aan gedupeerde ambtsdragers, hun weduwen of hun wezen belijdend of dooplid zijnde van een van de Gereformeerde Kerken.

Aan deze Stichting vloede een stroom van gelden toe, zodat velen geholpen konden worden. Dit waren schone bladzijden in de geschiedenis van onze kerken. Vrijwel voor allen is in de loop der tijden een oplossing gevonden. De verwachting, dat de Stichting slechts een tijdelijk „noodverband” zou zijn — en dat was het inderdaad — en een aflopende taak zou hebben, is niet zo spoedig als men dacht werkelijkheid geworden.

Thans is er nog één permanent geval. Wel komen er nog „incidentele” gevallen voor en „herleven” nog wel eens oude gevallen, omdat er nieuwe kalamiteiten ontstaan zijn, waarvoor ook nieuwe voorzieningen getroffen moeten worden. Uiteraard wordt er dan contact gezocht met de plaatselijke kerk, indien die band er nog is. Soms ligt hulpverlening meer op de weg van de Stichting S.E.V., waarmee dan overleg gepleegd wordt.

Niettemin blijven er gevallen over, waar onze Stichting — vaak ook mede — te hulp moet schieten.

Meermalen is bepleit om deze zaak een méér rechtstreeks kerkelijk karakter te geven, nu deze langer duurt dan aanvankelijk gedacht werd. De vraag is, nu dit achteraf blijkt of het zinvol is deze zaak nu in de slotfase nog te wijzigen. Ons werd ook gevraagd of wel alle kerken meedoen en of we geen „hoofdelijke omslag” zouden kunnen vaststellen.

Gelukkig doen niet alleen de kerken mee, maar wij ontvangen ook gelden van individuele broeders en zusters, zelfs buiten onze kerken. Onze uitgaven schatten we nu op f 22.500,— per jaar, zodat een omslag per ziel zou neerkomen op 80 cent. Wij menen echter nu de kerken, al jaren, deze zaak als een ereschuld hebben gezien, een „aanslag” of iets dergelijks ten enenmale hiermede in strijd zou zijn.

Ook is ons gevraagd of meer „openheid” mogelijk is. Deze vraag is begrijpelijk, maar moeilijk. Al onze financiën lopen zonder enige uitzondering over rekening 45.67.19.490, zodat controle vrij eenvoudig is. Onkosten hebben wij niet. Gaarne verstrekken wij alle inlichtingen voor zover deze het karakter van ons werk niet aantasten en de diskretie gehandhaafd blijft.

Hoe men over de verschillende aspecten van deze zaak ook denkt, in ieder geval zal in de moeilijkheden, die er nu zijn, toch nog moeten worden voorzien. Nu de bodem van onze „schatkist” weer te zien is, menen wij daarom vrijmoedig een beroep op de kerken en op alle broeders en zusters te mogen doen om ons te steunen en ons een kollekte, een gift of anderszins toe te staan.

Wilt u uw bijdrage overschrijven op postrekening 2900 van de Amro bank te Utrecht ten gunste van de rekening H.G.A. 45.67.19.490 of rechtstreeks op laatstgenoemde rekening bij de Amro bank Utrecht?

Met hartelijke broedergroeten.

Namens het bestuur van de Stichting,

J. Kooiman, Doorn, voorzitter
J. G. van Oord, De Meern, sekretaris
H. C. Smit, Utrecht, penningmeester
Livingstonelaan 570, tel. 030-890472

Samen zingen, koorzang, orgelspel, declamatie, vragen stellen en gedachten uitwisselen over de morgenbijeenkomst vormen de overige programma-onderdelen.

In de middagpauze — van 12 tot 1.30 uur — is er gelegenheid in het kerkgebouw koffie te drinken en ook soep en meegebrachte boterhammen op te eten. Het is ook mogelijk voor de aanvang 's morgens koffie te drinken. Aan de toegangskaarten zitten twee consumptiebonnen, waardoor alles vlot zal kunnen verlopen.

De Prinsekerk bevindt zich plm. 5 minuten lopen vanaf het Centraal Station en wel aan de achterzijde Blijdorp. In het programma dat tevens bewijs van toegang is, zal de route worden opgenomen, ook voor hen die met de auto komen.

Studeren aan het WO of HBO in Amsterdam, Groningen of Utrecht — Als je straks gaat studeren, verandert er veel. Je doet een hoop nieuwe indrukken op; je krijgt allerlei meningen over allerlei zaken te horen en je moet veel nieuwe mensen leren kennen.

Om een beetje gemakkelijk in het studentenleven thuis te raken en om een vaste vriendenkring op te bouwen, ook buiten je eigen studie, is het zinvol om aansluiting te zoeken bij een studentenvereniging. En als het voor jou van belang is om als christen je plaats te bepalen in deze maatschappij, ben je bij onderstaande christen-studentengezelligheidsverenigingen van harte welkom.

Daar kun je deelnemen aan bijbelkringen en je bezig houden met actuele maatschappelijke problemen d.m.v. werkgroepen, lezingen, thema-weekends en een door de vier verenigingen gezamenlijk georganiseerd kongres.

Dit jaar zijn onderwerpen ter sprake gekomen als: arbeid, relaties, christendom en marxisme en toekomstverwachting. De broodnodige gezelligheid wordt uiteraard niet vergeten: er zijn gezamenlijke maaltijden, feesten, film- en creatieve avonden, weekends, sportdagen en natuurlijk de sociëteitsavonden.

Elke vereniging heeft eind augustus een kennismakingstijd van één of twee weken, waarin veel van deze vormende en gezelligheidsactiviteiten naar voren komen.

Maar ook nu al kun je meer informatie krijgen:

Amsterdam VGSA, Jan Krol, Uilenstede 433, Amstelveen, tel. 020-455783;

Delft CSR, Oude Delft 251, tel. 015-135681;

Groningen VCS Hendrik de Cock, Heerbinnensingel 35, tel. 050-128117;

Utrecht SSR-NU, Petra Bakker, W. Schuylenburglaan 10, tel. 030-717020.

Reformatrice Studentenkring

Deze kring, op de TH-Twente, is een aantal jaren terug ontstaan uit een initiatief van een aantal studenten en medewerkers aan de TH. De kring bestaat voornamelijk uit medewerkers en studenten die uit de kerken van de gereformeerde gezindte komen. De kring is echter open voor ieder die de Bijbel, het Woord van God, als uitgangspunt voor zijn leven wil laten gelden of daar kennis mee wil maken. Binnen deze kring bestaat de volgende drie georganiseerde activiteiten:

Bijbelkring — Bestaat voornamelijk uit studenten. Iedere week bestuderen we samen een gedeelte uit de Bijbel. Samen willen we dan luisteren naar en nadenken over datgene wat we lezen, over de boodschap die God tot ons persoonlijk en als kring te brengen heeft.

Gebedskring — Een maal per week komen we tussen de middag samen om een gedeelte uit de Bijbel te lezen, te zingen en om samen te bidden, voor onszelf en voor anderen, voor de nood in de wereld, voor Gods kerk op aarde en voor vele dingen waar gebed gevraagd wordt.

Studiekring — Deze bestaat uit zowel medewerkers als studenten. In deze kring bezinnen wij ons op de Konfrontatie geloof en wetenschap. Vanuit een Bijbelse visie willen we trachten de tegenstellingen en problemen te analyseren en ons te bezinnen op de houding en verantwoordelijkheid van de (aanstaande) christenwetenschapper, in deze tijd. De kring onderhoudt landelijke contacten via het CNI (Commissie Nederland IFES), hierbij zijn verschillende nederlandse christen-studentengroepen bij aangesloten (CSFR, Ichthus, CSR, SSR NU, enz.). IFES betekent: International Fellowship of Evangelical Students. Het CNI organiseert landelijke Konferenties en studiedagen, verder onderhoudt zij de internationale Kontakten.

Naast deze vormende activiteiten vormen gezelligheid en vriendschap ook een niet onaanzienlijk onderdeel.

Voor nadere inlichtingen kunt u/je terecht bij: J. W. de Vos, Soendastr. 62, Enschede, tel. 053-313686 of: K. W. Kwant, Witbreuksweg 383-105, Enschede, tel. 053-894831.

MEDEDELING

Door het uitvallen van enkele nummers in verband met de vakantie zijn enkele familieberichten blijven liggen.

De bus voor l'Abri

Hier volgt nog een korte verantwoording van enkele nagekomen giften: WG vH te V 10,—; EMB te 'sG 100,—; LV te S 25,—; JvdL te U 25,—. Samen f 160,—. Daarmee komt het eindbedrag van de aktie op f 11.524,14. Ook de laatste giften werden erg op prijs gesteld. Nogmaals alle gevers en geefsters hartelijk dank.

G. van den Brink / J. van Veelen

De heer en mevrouw Lagendijk-Lemckert
Colijn de Nolestraat 6, Kampen

en

de heer en mevrouw Timmer-Kortleever
Riemsdijkstraat 2, Wageningen

hebben het genoegen kennis te geven van het voornemen van hun kinderen

Guido en Berthe

op vrijdag 26 augustus D.V. te gaan trouwen, om 11.00 uur in het stadhuis te Wageningen.

Zij willen Gods zegen vragen over hun huwelijk in het gebouw van de Gereformeerde Kerk, Beekstraat 33 te Epe om 14.30 uur. In deze dienst zal voorgaan de weleerw. heer ds H. Stolk uit Kampen.

Gelegenheid tot feliciteren van 16.30 tot 18.00 uur in restaurant „de Hertenkamp”, Dellenweg te Epe.

Zij gaan wonen:

Kalmoesstraat 109, Apeldoorn.

De Here heeft bij Zich genomen onze lieve

HILDE

Ze is 21 jaar geworden.

*Wie in de schuilplaats van de Allerhoogste is gezeten,
vernacht in de schaduw van de Almachtige.*

J. BAKKER
T. G. BAKKER-VAN DER ZEE
PETER BAAS, verloofde
NIEK
HARRY
PETER
EWOUT
CHRIS

Hengelo (O.), 30 juli 1977
Wermerweg 13

De begrafenis heeft plaats gehad op 3 augustus 1977 op de algemene begraafplaats in Hengelo.

De Here heeft bij Zich genomen onze lieve kleindochter en nicht

HILDE BAKKER

Ze is 21 jaar geworden.

Heer ik wil Uw liefde loven, al begrijpt mijn ziel U niet.

Groningen: H. VAN DER ZEE Ezn.
C. C. VAN DER ZEE-DAMHOF
Haren: P. E. VAN DER ZEE
W. VAN DER ZEE-WIERSEMA
P. BAKKER
G. E. BAKKER-VAN DER ZEE
Zeist: B. J. WILDSCHUT
L. H. WILDSCHUT-VAN DER ZEE
Neven en nichten

Van ons is weggenomen om met Christus te zijn, mijn lieve kleindochter en ons nichtje

HILDE

op de leeftijd van 21 jaar.

— de HERE is haar herder —

Haren: E. BAKKER-PIKSTRA
Haarlem: M. BAKKER
T. H. BAKKER-ZWART
Onnen: W. v. d. ES
J. v. d. ES-BAKKER
De Bilt: J. BAKKER
R. E. BAKKER-HANSMA
Haren: P. BAKKER
G. E. BAKKER-v. d. ZEE
Haren: A. BAKKER
M. BAKKER-DE BRUINE

Haren (Gr.), 30 juli 1977

Op 14 juli 1977 nam de Here tot Zich onze geliefde zuster en behuwdzuster
FROUKJE DE VRIES
op de leeftijd van 76 jaar.

„U dan die gelooft, is Hij dierbaar” 1 Petrus 2:7

Bilthoven: M. DE VRIES
Velp: D. DE VRIES
Harlingen: J. S. DE VRIES-ELFERS

Bilthoven, 18 juli 1977
Noord Houdringelaan 52

De begrafenis heeft te Bilthoven plaats gehad. De hieraan voorafgaande rouwdienst werd geleid door Ds. C. van Leeuwen.

Ik hef mijn ogen op naar de bergen:
vanwaar zal mijn hulp komen?
Mijn hulp is van de Here,
die hemel en aarde gemaakt heeft.
Hij zal niet toelaten, dat uw voet wankelt,
uw Bewaarder zal niet sluimeren.
Zie, de Bewaarder van Israël
sluimert noch slaapt.
De Here is uw Bewaarder,
de Here is uw schaduw aan uw rechterhand.
De zon zal u des daags niet steken,
noch de maan des nachts.
De Here zal u bewaren voor alle kwaad,
Hij zal uw ziel bewaren.
De Here zal uw uitgang en uw ingang bewaren
van nu aan tot in eeuwigheid.

Psalm 121

Op 15 juli is bij Sitasjaure in Lapland door een ongeluk om het leven gekomen onze lieve

MIEKE

Op 15 juli is bij Sitasjaure in Lapland door een ongeluk om het leven gekomen machtige schepping, op de zondag vóórdat zij door haar hemelse Vader werd thuisgehaald, haar toekomstverwachting beleden.

B. VAN STRATEN
H. VAN STRATEN-VAN DER HOEVEN
SIETSKE en WIM
JAN WILLEM en TINEKE
JAN HENDRIK

's-Gravenhage, 23 juli 1977
Goudreinetstraat 578

De begrafenis heeft op 29 juli te Amsterdam plaats gevonden.

In geloof in haar Heere en Heiland, nam de Heere onze tante tot Zich, na een kortstondige ziekte

JENTJE STAM

sedert 11 maart 1967 weduwe van Jan Stam Czn.,

in de gezegende ouderdom van 90 jaar.

Psalm 103:6 (oude berijming)

Namens neven en nichten:
K. STAM
S. VAN DER BELD
C. STAM

Zwartsluis, 9 augustus 1977
Rusthuis „de Schans”, Purperreigerlaan
Correspondentie adres: H. Stam, Schutsloterpad 48, post Zwartsluis

De begrafenis heeft plaats gehad op 13 augustus te Wanneperveen.

Geef uw vrienden een getuigenis —
WIJ BIEDEN U GRATIS:

15 ex. van HET EVANGELIE VAN MARCUS

gedrukt op dik wil glanspapier, in twee kleuren, met tal van toelichtende teksten uit het Oude en Nieuwe Testament.

B O N Naam:
Adres:

verlangt 15 ex. EVANGELIE VAN MARCUS
(ik wens Statenvert. — Nwe. Vert. (aanduiden))

Deze „BON” sturen naar
J. K. Overbeeke, Elisabethlaan 71, 2600-Berchem-Antwerpen.